

وضعیت حقوقی و قراردادی منابع هیدروکربوری

براساس قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران منابع نفت و گاز کشور جزء انفال و ثروت های عمومی محسوب شده و اعمال حق حاکمیت نسبت به این منابع متعلق به حکومت اسلامی بوده و مالکیت هیدرو کربور موجود در مخزن غیر قابل انتقال به بخش غیر دولتی است. به دلیل وجود این مقررات عمده قراردادهای منعقد شده با سرمایه گذاران روش بیع متقابل است.

در قراردادهای بیع متقابل مورد استفاده، سرمایه گذار کلیه هزینه های مربوط به سرمایه گذاری اعم از خرید تجهیزات، نصب، راه اندازی و کلیه هزینه های مربوط به استفاده از نیروی انسانی و هزینه های عملیاتی تا مرحله توسعه میدان نفتی یا گازی موضوع قرارداد را تامین می کند و بعد از آنکه تولید به سطح مقرر در قرارداد رسید، میدان نفتی یا گازی را در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار داده و بر اساس موافقت نامه منعقد شده نظرات و مشاوره های فنی را به شرکت ملی نفت ایران ارائه می نماید. در مقابل شرکت ملی نفت ایران نیز تعهد می نماید که کلیه خدمات سرمایه گذار اعم از هزینه های سرمایه ای و غیر سرمایه ای، حق الزحمه و سود را از طریق فروش محصول تولیدی حاصله از میدان یا از طریق تخصیص عواید حاصل از فروش محصول و در طی اقساط معین و در مدت زمان معلوم جبران نماید. اخیراً بر اساس مندرج در قانون برنامه پنج ساله پنجم از جمله ماده ۱۲۹ قانون یاد شده شرایط قانون لازم برای واگذاری بهره برداری از میدان به بخش خصوصی نیز فراهم شده است.

محل تامین هزینه های جمعی سرمایه گذار از تولیدات میدان در دوره استهلاک حداکثر تا ۶۰ درصد محصول تولیدی می باشد. در این گونه سرمایه گذاری ها ریسک عدم موفقیت در تولید تجاری از میدان بر عهده سرمایه گذار است. این ریسک ها را می توان در سه دسته ذیل خلاصه نمود. ریسک مخزن (Reservoir Risk) ریسک عملکرد (Performance

Risk) ریسک افزایش هزینه (Cost Overrun Risk).

الگوهای رایج قراردادی:

عمده قراردادهای مورد استفاده جهت توسعه میدان نفتی و گازی در جمهوری اسلامی ایران را می توان در دو گروه اصلی طبقه بندی نمود که عبارتند از قراردادهای بیع متقابل و قراردادهای E.P.C & F و E.P.C.F

اول- قراردادهای بیع متقابل

عمده قراردادهای مورد استفاده جهت توسعه میدان های نفتی و گازی در کشورهای همسایه جمهوری اسلامی ایران، قراردادهای بیع متقابل است. اینگونه قراردادها به دو صورت منعقد می شود ممکن است به صورت مشارکت در تولید باشد و یا به صورت قرارداد خدمات (یا پیمانکاری) به جهت وضعیت مخازن در جمهوری اسلامی ایران قرارداد بیع متقابل از نوع خدمات مورد استفاده جمهوری اسلامی ایران بوده است. ارکان مالی قراردادهای یاد شده به شرح زیر است:

۱- هزینه سرمایه ای (CAPEX: Capital Expenditure)

کلیه هزینه هایی که سرمایه گذار به صورت مستقیم برای توسعه میدان متحمل می شود را هزینه سرمایه ای می نامند^۱

۲- هزینه غیر سرمایه ای (NON-CAPEX: Non Capital Expenditure)

هزینه های است که به صورت مستقیم برای توسعه میدان صرف نمی گردد . هزینه های غیر سرمایه ای در خصوص پروژه های فوق چیزی حدود ۱۰ تا ۱۳ درصد مبلغ هزینه سرمایه ای هر پروژه تخمین زده می شود و شامل موارد زیر است: هزینه های تامین اجتماعی، عوارض گمرکی، بیمه و هزینه های صدور اجازه کار. موارد فوق با آخرین مصوبات و قوانین جاری کشور تطبیق داده می شود . مالیات در دوره بازپرداخت هزینه ها شامل مالیات بر اقساط و مالیات بر درآمد سرمایه گذار بوده و بعد از مرحله تولید زود هنگام و به صورت

---

^۱ در بیع متقابل برای خرید های بالای صد هزار دلار و پیمانکاریهای بالای چهارصد هزار دلار سرمایه گذار اصلی مکلف به برگزاری مناقصه است. عملاً بیش از ۹۰٪ کارها در این گروه می گنجد. مجموع مبالغ قراردادهای دست دوم و هزینه مدیریت به علاوه هزینه های مدیریت، هزینه سرمایه ای را تشکیل می دهند.

$$CAPEX = \text{Management Fee} + \sum \text{bids}$$

یکپارچه (**Grossing Up**) در زمان پرداخت محاسبه می شود. بخشی از قرارداد که شامل خرید تجهیزات از خارج از کشور می گردد اگر توسط سازمان ها و شرکت های دولتی انجام شود از پرداخت مالیات بر درآمد معاف می باشد، در نتیجه نرخ واقعی مالیات کمتر از ۵ درصد **A/M** خواهد بود. هزینه های گمرکی نیز در خصوص تجهیزات و کالاهای خارجی چشمگیر و قابل توجه نیستند و بر اساس نرخ های سالانه اعلام شده محاسبه می گردد.

۳- هزینه های تامین مالی پروژه (**Bank Charge**)

در قراردادهای بین متقابل تامین سرمایه بر عهده سرمایه گذار است که عمدتاً از دو طریق اخذ تسهیلات از بانک های یا موسسات مالی و یا از محل اندوخته ها انجام می شود. می توان هزینه بانکی را مجموع هزینه تعهد (**Commitment Fee**) هزینه مدیریت (**Management Fee**) و هزینه بهره (**Interest Fee**) دانست. در تمامی قرارداد های بیع متقابل جمهوری اسلامی ایران شرکت ملی نفت تعهد می کند که هزینه تامین مالی را با فرض اخذ تسهیلات به وسیله سرمایه گذار با نرخ لیبور به علاوه ۰/۷۵ درصد بپردازد. این رقم فرضی است و تسهیلاتی که در عمل برای پروژه ها اخذ می شود بسته به شرایط ممکن است نرخ بیشتری داشته باشد^۲

۴- هزینه های عملیاتی

هزینه هایی ضروری است که قبل از تکمیل پروژه و تحویل آن به شرکت ملی نفت باید توسط سرمایه گذار برای تولید نفت انجام شود. از آنجایی که تولید نفت و اداره میدان به دست شرکت ملی نفت ایران است هزینه های عملیاتی زمانی قابل توجیه است که قرار است هدف مقرر برای تولید (**Production Cost**) طی دو یا چند مرحله حاصل شود و سرمایه گذار مجاز است طی مراحل اول و دوم به تولید نفت از میدان بپردازد

۵- دستمزد (**Remuneration Fee**)

---

^۲ در صورتی که نرخ لیبور به علاوه ۰/۷۵ بیشتر از ۵/۵ درصد باشد، طبق مقررات بانک مرکزی مبالغ اضافی قابل جبران نیست. همچنین شرکت ملی نفت ایران تعهدی به جبران هزینه های بانکی پس از اتمام زمان مقرر برای اتمام پروژه در قرارداد ندارد.

میزان دستمزد ممکن است تحت تاثیر عوامل مختلف قراردادی افزایش یا کاهش می‌یابد. به عنوان مثال پرداخت هزینه بانکی با نرخ لیبور به علاوه ۰/۷۵ درصد تا سقف ۵/۵ درصد مجاز است لذا در صورتی که تسهیلات دریافتی سرمایه‌گذار نرخ بیش از این داشته باشد این اختلاف با افزایش دستمزد جبران می‌گردد. همچنین پذیرش ریسک تاخیر در اتمام پروژه (**Completion Risk**)، ریسک مخزن (**Reservoir Risk**) ریسک عملکرد (**Performance Risk**) و ریسک افزایش هزینه در اتمام پروژه (**Cost Overrun Risk**) نیز عامل دیگری برای افزایش دستمزد است.

اگر پروژه قبل از زمان پیش بینی شده در قرارداد اتمام یابد سرمایه‌گذار مستحق پرداخت پاداش (**Bonus Payment**) خواهد بود و در صورتی که اتمام پروژه بعد از زمان مقرر باشد جریمه ای (**Penalty**) برای سرمایه‌گذار در نظر گرفته خواهد شد که از مجموع مبالغ قابل پرداخت کسر خواهد شد. جزئیات مبالغ مذکور با توافق طرفین در متن قرارداد گنجانده می‌شود.

بازپرداخت مبالغ مذکور مشروط به شرایطی است: اول دستیابی به اهداف تعیین شده در قرارداد و دوم تایید هزینه‌های انجام شده توسط سرمایه‌گذار از سوی شرکت ملی نفت ایران. بر اساس توافق انجام شده در خصوص نرخ بازگشت سرمایه، هزینه‌های نفتی شامل هزینه‌های سرمایه‌ای، غیر سرمایه‌ای و عملیاتی (**Petroleum Cost**) و هزینه‌های بانکی و دستمزد (**REM**) در اقساط مساوی پرداخت می‌گردد اما هزینه‌های عملیاتی، مطابق آنچه که در قرارداد تعریف شده است و طی مدت ۳ ماه بعد از تأیید صورتحساب‌ها توسط شرکت ملی نفت باز پرداخت می‌گردد.

جزئیات انجام مراحل فوق مانند جدول بندی پرداخت و غیره نیز در مذاکرات طرفین تعیین می‌شود. با عنایت به مطالب فوق و بر اساس طرح جامع اکتشاف (**MEP**)، طرح جامع ارزیابی و توصیف (**MAP**) و طرح جامع توسعه (**MDP**) که شامل برنامه کاری سالانه و بودجه‌های مربوط است، شرکت ملی نفت اطلاعات و ارزیابی‌های لازم را جهت تهیه یک مدل اقتصادی و انجام محاسبات لازم در اسناد مناقصه ارائه خواهد نمود.

دوم- قراردادهای E.P.C.F یا E.P.C & F

یکی دیگر از روش های جذب سرمایه و استفاده از ظرفیت سرمایه گذاران برای اجرای پروژه های عمرانی در بخش های مختلف از جمله حمل نقل، سد سازی و غیره انعقاد قرارداد به روش **E.P.C & F** است.

در قرارداد به روش **E.P.C & F** قرارداد تامین کالا و ساخت با پیمانکار و قرارداد تامین مالی (F) با تامین کننده منابع مالی منعقد می شود در اینگونه موارد سرمایه پذیران به طور همزمان در مقابل پیمانکاران (**E.P.C** کار) و تامین کننده مالی (فاینانس کننده) مسئولیت دارد و پیمانکار و تامین کننده منابع مالی نیز در مقابل سرمایه پذیر مسئولیت دارند نوع دیگر این قرارداد به **E.P.C.F** مشهورند تفاوت قرارداد **E.P.C.F** در نوع مسئولیت های سرمایه پذیران و بلعکس است. در اینگونه قرارداد ها پیمانکاران و تامین کنندگان مالی شرکا در مقابل سرمایه پذیران مسئولیت دارند استظه از این نوع قراردادهای صنایع نفت و گاز از اقبال بیشتری برخوردار است.

تفاوت این قرارداد با قرارداد های بیع متقابل در ریسک های پیش بینی شده است . همان گونه که شرح داده شد بازپرداخت سرمایه گذاری در قراردادهای بین متقابل مرتبط با میزان تولید از میدان است و تا ۶۰٪ تولید محصول می تواند برای بازپرداخت هزینه شود در صورتی که در قراردادهای **E.P.C.F** این الزام وجود ندارد و می توان باز پرداخت را از سایر منابع شرکت ملی نفت ایران پرداخت کرد

به جهت بالا بودن ریسک این نوع قرارداد ها در مقابل با قراردادهای بیع متقابل شرکت ملی نفت ایران تأیید بر استفاده از این مدل قراردادی در مقابل با بیع متقابل کمتر دیده می شود

نوع دیگر قراردادهای استفاده شده در سالهای اخیر در بخش نیروگاهی صنایع نفت و گاز قراردادهای BOO است که به دلیل استفاده فراوان آن در بخش نیروگاهی کشور سرمایه گذاران از شناخت بیشتری از آن دارند